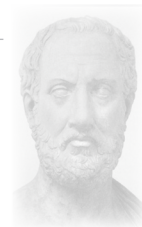

Никола Б. Поповић

Редовни члан Академије наука и умјетности РС

Оригинални научни рад

УДК 327.56(4):940.531.4

DOI 10.7251/SIC2003015P

КОНФЕРЕНЦИЈА “ВЕЛИКЕ ТРОЈИЦЕ” У ЈАЛТИ ФЕБРУАРА 1945.

(Кривица Јалте)

Апстракт: Састанак Рузвелта, Черчила и Стаљина у Јалти (Кримска конференција) од 4. до 11. фебруара 1945. године у делу науке - квазинауци, јавном говору политичара, публициста, тзв. независних интелектуалаца веома је политизован и нетачно приказан. “Јалта” је извикана као место где се кројила судбина света, пројигирале владе, где је извршена подела Света на интересне сфере. Стварана је формула: Јалта = интересне сфере.

Аутор анализира дела неколико знаменитих научника (међу њима и Х. Кисинџера) у којима се не пише о тзв. кривици Јалте. На против! Анализирају се и Черчилови мемоари где се заиста описује састанак са Стаљином у Москви 9. октобра 1944. године, где је било говора о подели сфера утицаја (у процентима) у неколико држава.

Дакле, ако треба критиковати политику интересних сфера, онда то се не може везати за Јалту, већ за састанак Чарчила и Стаљина у Москви 9. октобра 1944. године.

Кључне речи: сфере утицаја, границе, рат, борбене операције, сателитске државе, демократске владе, совјетизација.

Настанак Антихитлеровске коалиције и њена победа у пролеће 1945. године темељно је описана и објашњена у мноштву научних студија написаних на светским језицима, али и језицима малобројнијих народа без обзира на њихов (нације, државе) удео у свим видовима рата. С разлогом, историјска наука је посветила ванредну пажњу односима (не само дипломатским) између великих сила победница, али и унутар непријатељских сила Осовине.

У свом времену, стварности, састанци “велике тројице” (Рузвелт, Черчил, Стаљин) с великом енергијом су праћени у званичним круговима великих савезника и разуме се, у њиховој јавности. Приближно тако се може рећи и за службене кругове и јавно мњење малих држава; елементарно искуство и знање политике сурово је опомињало да се у процесу регулисања тзв. светских проблема налазе и бројна локална питања за која су животно заинтересоване поједине малобројне нације–државе.

Политизација историографије Другог светског рата није се могла избећи, као ни теме из ранијих епоха, пошто је немогуће замислити људско друштво (и државу), која није утемељено на материјалном интересу, који одређује политичку свест и аналогно томе и – поступке. Одбрана властитог интереса је задатак бр. 1 сваког политичког субјекта, при чему се научна истина користи само ако у датом тренутку одговара властитом интересу. Ако је у историографији насталој на било ком језику, а и у јавном говору политичких делатника, званичника, али тзв. независних (либералних?) интелектуалаца – приметна произвољност, недостатак аргумената, сумњива изворна подлога, фалсификовање, прећуткивање садржајних, релевантних извора првог реда – лако се уочавају и неутемељене интерпретације и закључци. Истовремено намећу се и питања узрока настанка научних дела (не само на пољу историјске науке) са назначеним карактеристикама? Одговор је лак, јер се налази у дотичним делима, у њима самима, где је приметан премоћан утицај државне (и партијске) цензуре, али и аутоцензуре што их своди на ниво квазинауке. Научна дела, и она која то нису, као и преголема публицистичка и журналистичка продукција о састанцима (и одлукама) “велике тројице” нису изузетак; то је лако појмљиво имајући у виду људе (ауторе) и земље где се све збива.

Глобална политичка констелација створена Хладним ратом (Североатлантски пакт, настао 1949, Варшавски пакт 1955) постала је премоћни чинилац у обликовању (и вођењу) националних – државних политика у Европи, на оба америчка континента, Азији, Африци (деколонизација)...

Формирање и трајање два војнополитичка блока проузроковало је и изучавање узрока Хладног рата, а главни узрок разуме се, виђен је у политици дојучерашњих савезника. Корени су потражени у времену рата (1941–1945) и најконкретније у одлукама “велике тројице” које су донели на својим конференцијама у Техерану (28. новембар – 1. децембар 1943), у Јалти (4. – 11. фебруар 1945), Потсдаму (17. јула – 2. август 1945).

Поједини аутори из света науке, публицистике, журналистике, медијски посленици, уметници (ношени личним импресијама) под дејством курентности, жељни публицитета, успеха у јавном животу, лако су преузимали (и понављали) назови пацифистичке, космополитске квалификације, наводно, иманентне универзалним вредностима, што су “велика тројица” у Јалти пренебрегнули; Јалта је означена као место где се кројила судбина света, пројигирале владе, где је извршена *подела Света на интересне сфере*. Створена је формула: Јалта = интересне сфере, која се и данас може чути и прочитати. А шта је уствари историјска истина о Јалти? За историчаре, који су сагласно методологији историјске науке изучавали конференцију у Јалти уопште није спорно да у Јалти није било, ни речи, ни одлука, о интересним сферама. За све што се приписује Јалти десило се у Москви 9. октобра 1944. године у разговорима В. Черчила са Ј. Стаљином.

У амбициозној историји Другог светског рата¹ дат је веома сажет опис конференције у Јалти под насловом: *Кримска конференција*. Одмах на почетку речено је да је иницијатор одржавања конференције био Ф. Рузвелт,

¹ Drugi svetski rat (1939–1945. Izd.: Mladost, Beograd 1969, knjiga druga. Дело је колективна монографија, осам аутора, првопотписани је Јован Марјановић, редовни професор Филозофског факултета у Београду. (формат 28x21).

председник Сједињених Америчких Држава. На дневном реду требало је да буду “проблеми послератног уређења Немачке и света, као и учешћа Француске приликом доношења одлука о тим питањима”. (473) Даље се констатује да је конференција почела са разматрањем војне ситуације на европском ратишту. О ситуацији на Источном фронту говорио је совјетски генерал Антонов, а на Западном амерички генерал Маршал.

Када је реч о војном виду рата – разговарало се и о ступању Совјетског Савеза у рат на Далеком истоку. Дана 11. фебруара потписан је уговор “по коме је СССР после капитулације Немачке, у року 2–3 месеца, требало да ступи у рат против Јапана”. (474)

Што се тиче Немачке одлучено је да се она мора подвргнути безусловној капитулацији, затим предвиђена је њена окупација и подела на четири окупационе зоне које ће организовати САД, Велика Британија, СССР и Француска.

Југословенски аутори даље само констатују да су “разматрани и следећи проблеми: питање репарација Немачке; пружање помоћи народима ослобођеним од фашистичког јарма да створе демократске институције у својим земљама по сопственом избору (“Декларација о ослобођеној Европи”); питање источне и западне границе Пољске”. (474) Усаглашен је и начин на који би требало да се изабере владе Пољске и Југославије.

Надаље, констатује се да су учесници конференције “донели специјалну декларацију (“Јединство у организацији мира, као и у вођењу рата”), у којој су се три велике силе свечано обавезале да ће се и у будућности придржавати принципа велике антифашистичке коалиције.” (475)

Све наведено и цитирано је у позитивистичком маниру, а крајњи закључак је наглашено позитиван: “Кримска конференција ући ће у историју као пример присне ратне сарадње великих демократских држава у периоду када је рат против нацистичке Немачке ушао у завршну фазу.” (475)

Ни речи о интересним сферама.

У Совјетском Савезу обављена је 1948. године обимна колективна монографија о Другом светском рату у тиражу од 40.000 примерака.² Гла-

² Вторая мировая война. 2. Изд.: „Наука“, Москва, 1984.

ва двадесета носи наслов: *Програм послератног устројства света*, а поднаслов: Кримска конференција. Стварање Организације Уједињених Нација (стр. 530–535). Сагласно изворима, стриктно позитивистички, наведено је да је совјетска страна предложила место одржавања (Крим, Ливадијски дворач код Јалте). Даље, описана је одлука о Немачкој (није било различитих мишљења о административном устројству) а више времена да је посвећено репарацијама. Наведено је да је совјетска делегација предложила да репарације буду у износу 20 милијарди долара, при чему би СССР припало 10 милијарди долара. Рузвелт се сложио са совјетским предлогом, али не и Черчил те је одлучено да се формира комисија чији би задатак био да изради подробан репарациони план. Што се тиче организовања ОУН није било никаквих противречних мишљења, на против, изражено је, као пожељно јединство у вођењу рата и уређењу послератног Света.

С разлогом је напоменуто да је на конференцији положена велика пажња решењу пољског питања, као и границама Пољске, а да се “оштра политичка борба” водила о саставу пољске владе. На исти начин, концизно је представљено и питање Југославије; предложено је формирање привремене јединствене владе од чланова Националног комитета ослобођења Југославије и чланова предратне Скупштине (посланика) који се нису компромитовали сарадњом са окупатором.

Што се тиче уласка СССР у рат против Јапана наведено је обећање совјетске владе да ће то учинити 2–3 месеца после завршетка рата у Европи.

На крају оцењено је да је конференција у Јалти имала “огроман историјски значај”, да су три државе достигле међусобно прихватљива решења о низу сложених спољнополитичких проблема, што је с одобравањем дочекано од свих слободољубивих народа. (533)

Одмах за овом генералном оценом следи (“међутим”) констатација да су се на Кримској конференцији појавиле две линије у решавању међународних питања, а у вези са послератним уређењем света. Совјетски Савез, наводи се даље, сматрао је могућим плодотворну сарадњу у мирним условима са савезницима у оквиру Антихитлеровске коалиције у име спречавања новог рата, учвршћивања мира и безбедности.

А што се тиче политике великих западних савезника казано је да су се “у владајућим круговима САД и Енглеске појачала стремљења ка ширењу зона њихове доминације, да су се појавили покушаји заустављања развоја народно-демократских револуција и националноослободилачких покрета” те да су се појавиле тенденције одступања од сарадње са СССР. (533)

Изнета оцена односи се, како је и речено на “владајуће кругове САД и Енглеске” а не на одлуке Кримске конференције, нити се може везати за Ф. Рузвелта. Ауторима је то јасно те се осврћу на Черчила, да је он позивао на “противдејства расту утицаја Совјетског Савеза и стварању против њега [СССР] ’новог фронта’ у Европи”. (433) То што се приписује Черчилу није спорно, али то се не може довести у везу са политиком интересних сфера, што би наводно, било дело “велике тројице” у Јалти”.

У наставку совјетски аутори пишу да је после смрти Ф. Рузвелта (12. април 1945) Х. Труман, нови председник САД сматрао да је неопходно у односима са Совјетским Савезом применити “жестоку линију” и појачати експанзионистички спољнополитички курс. Дакле, као што видимо изашло се из времена Јалте (одлука и духа) на терен радикализације америчке (САД) спољне политике у циљу задобијања доминације у Свету, стварању једнополарног поретка, а главна препрека виђена је у лицу Совјетског Савеза. То јесте био узрок Хладног рата, који траје и данас. Јер, нису ишчезли ни узрок ни пракса.³

Британски историчари Питер Калвокореци и Гај Винт објавили су 1972. године обимно дело о Другом светском рату (српско издање 778. страна) под насловом *Тотални рат*.⁴ Зачуђујуће је да су конференцију у Јалти описали само на две стране. Почињу са констатацијом да је конференција почела без формалног дневног реда (као у Техерану) и да је “свако био слободан да предложи или се уздржи од било ког значајног питања”.

³ О томе сам поодавно писао, знатно пре кризе у Украјини. Вид.: Nikola B. Popović, *Da li je Hladni rat završen 1989. godine*. U: Jugoslavija i svet. Izd.: Institut za međunarodnu politiku i privredu. Beograd, 2000, str. 211–218. Исто и у: Никола Б. Поповић, *Тријумф идеје националне државе*. Изд.: Друштво историчара Србије, Београд, 2018, стр. 51–59.

⁴ Peter Kalvokorezi i Gaj Wint. *Totalni rat*. Izd. "Rad", Beograd, 1987. Наслов оригинала: Peter Calvocoressi and Guy Wint, *Total War – Causes and Courses of the Second World War*.

(297–288). Одмах за наведеним констатују да је о Пољској “дискутовано кратко”. Спомињу се границе Пољске, а затим да је требало да пољска влада буде реорганизована по директивама Милотова и амбасадора Америке и Британије у Москви. Речено је да у пољску владу уђу и Пољаци из Лондона. Такође, каже се, после реорганизације, предстојали су слободни избори с општим правом гласа и путем тајног гласања. Кад је реч о Пољској, свој сажет опис, британски историчари завршавају са констатацијом да “све што је остало од пољског питања ислучено је са конференције и остављено да о томе одлучи комитет тројице, који је требало да се састане у Москви.” (288)

Надаље, британски историчари оцењују да “конференција није била ништа прецизнија ни о питању остатка Европе. Прихваћена је уопштена декларација којом се обећавају слободни избори”. Представљајући предмете о којима се конферисало наводи се сагласност о француској окупационој зони у Немачкој, Далеком истоку, репарацијама. На крају ових пасажа једноставно се закључује: “На Јалти је Стаљин одустао од политике комадања Немачке.” (289)

Дакле, ни речи о интересним сферама, сферама утицаја.

Све представљено налази се на стр. 287–288, а затим британски историчари се враћају конференцији у Јалти на стр. 446. овако: “Ова нова руска империја била је производ околности, а не завере. Западни лидери били су оптуживани за предају пола Европе Стаљину на Јалти [...] али Стаљин би учврстио своју империју и да није било конференције на Јалти”.

Дакле, не ради се ни о каквој завери, ни о договореној подели Европе, већ о стању створеном успешним борбеним операцијама Црвене армије у Источној и Југоисточној Европи и пре и после Јалте.

Оптужбе на рачун Рузвелта и Черчила да су предали пола Европе, Калвакорези и Винт, опет свODE на сушту реалност, да било која западна сила није могла ништа учинити “у руској сфери интереса, створеној руским оружјем”.

Са овим закључком немогуће је не сложити се. Јер, рат је довео совјетску војску у Пољску, Југославију а не усаглашена одлука “велике тројице” у Јалти.

Хенри Кисинџер знаменити амерички (САД) државник, дипломата, историчар у свом волуминозном делу (780),⁵ разуме се, описао је конференцију у Јалти. Каже да је то најважнији састанак победника. После наведеног могло се претпоставити да ће уследити опис тока конференције, затим, евентуална анализа (не само навођење) одлука, па и подела интересних сфера. Тога нема, нема ни аргументације да је конференција најважнији састанак победника. Историк Кисинџер подробно анализира политичара, председника Ф. Рузвелта, његову политичку филозофију, место Америке у Свету (вилсоновски идеалист), улогу СССР-а у рату, личност Стаљина и његово схватање рата, Рузвелтово поимање Черчиловог империјалистичког резонувања, као и Стаљиновог непоколебљивог прагматизма.

Веома занимљиво је Кисинџерово писање да Рузвелт није желео да разговара о ратним циљевима пре Стаљинграда, а да су “многе идеје о послератном поретку које су се јавиле још током рата, потекле од Черчила”. (331) Отпорност Америке, како каже – “ниподаштавање традиционалних британских ставова” аргументује коментаром државног секретара (САД) К. Хала (новембар 1943) “да више неће бити потребе за сферама утицаја, за савезима, за равнотежом снага, или било каквим другим посебним аранжманима помоћу којих су државе, у својој несрећној прошлости, покушавале да осигурају своју безбедност или да унапреде своје интересе”. (331)

Х. Кисинџер врло уверљиво објашњава става САД према рату, а посебно америчко схватање о послератном уређењу Света па цитира Самнера Велса, Рузвелтовог пријатеља и повереника: “Овај рат је у ствари рат за ослобођење народа и он мора да осигура суверену равноправност народа широм света, исто као и у Јужној и Северној Америци. Наша победа мора да донесе ослобођење свим народима... Доба империјализма је завршено”. (332)

⁵ Henri Kisindžer, *Diplomatija*. Izd.: Verzal pres, Beograd, 1999, I–II. Наслов оригинала: Henry Kissinger, *Diplomacy*.

За Кисинџера (и не само за њега) Рузвелт је био противник идеја о интересним сферама, искрени приврженик мира и колективне безбедности у Свету, а затим, да је “одиграо кључну улогу у обликовању послератног света” (335), а исходиште његове политичке филозофије да је био вилсоновски идеализам. Ако је то тако, а јесте, онда се намеће једноставан закључак да је Рузвелт био „неспособан“ за погодбу о интересним сферама, те је неосновано инструментализовати “велику тројицу” њиховим свођењем на један глас. Произлази да се могло говорити само о двојцу, када је реч о тзв. интересним сферама.

Кисинџерова оцена конференције у Јалти налази се на крају његове књиге (стр. 707). Дата је после пасажа о паду Берлинског зида, о уједињењу Немачке (уз пристанак Горбачова) и гласи: “У међувремену су комунистички режими збачени с власти у свим сателитским земљама, а Варшавски пакт се распао. Нестало је устројство створено у Јалти”.

Као што наш кратак приказ историографије о Јалти показује тамо није договорено образовање комунистичких режима у земљама Источне Европе, а ни Варшавски пакт. “Сателитски” режими настали су у периоду 1945–1949. (совјетизација), били су дело СССР-а и дела домаћих политичких снага, што велики савезници нису ни покушали да спрече.

Исак Дојчер у свом изврсном делу, монографији о Стаљину,⁶ природно, по императиву теме, дошао је и до конференције у Јалти. За разлику од наведених историографских дела он тој теми не приступа хроничарски, не наводи списак питања о којима се расправљало, не приповеда о настанку епохалних (sic!) одлука, већ исказује своје синтетизоване закључке, не трудећи се да их изворно поткрепи. Расејаност Дојчерових уопштених оцена на више места, отежава сазнање о нашој насловљеној теми. Тако, рећи ће: “У својим мислима и жељама ‘Велика тројица’ још су неговала склоност да своје садашње јединство и слогу пројцирају и у мирнодопско раздобље, и да будућност гледају као нешто што ће бити у знаку њихова кондоминија и подјеле сфера утјецаја”. (451)

⁶ Isaac Deutscher, *Staljin – politička biografija*. Izd.: Globus, Zagreb, [1977].

Наведеној оцени није претходила реч о Јалти. Доима се да је казано нешто што се зна, поуздано зна, као историјска истина, која се не доводи у питање. Но, одмах за цитираним следи: „Велика тројица’ била су једноставно присиљавана да прихватају једно моментално ,практично’ војно рјешење за другим, јер су се та рјешења наметала, али су била таква да је свако носило у себи клицу будуће неслоге, раздора и ривалства”. (451) Произлази да су се наметала практична решења, која нису била плод договора, а изгледало је да Стаљин запоседа договорену (совјетску) сферу утицаја (интереса).

Занимљиво и врло важно је утврдити да ли је Стаљин улазио у преговоре – договоре са западним лидерима – савезницима са предумишљајем, са поседовањем плана? У развијенијем виду Дојчер то овако поставља : “Само од себе намеће се питање је ли Стаљин већ онда, кад се тек погађао о домету своје сфере утјецаја, помишљао на то да у земљама, које су се налазиле на том подручју, уведе комунистички режим. Је ли план револуције, која се у тим земљама одиграла након рат, био Стаљину на уму већ у вријеме Техерана или Јалте? [...] Одговарајући на та питања Стаљинови се поклонили слажу с његовим противницима. Зашто? Једноставно због тога што нас и једни и други желе увјерити да се тобож иза Стаљинових потеза и поступака скривао некакав силно препреден, оштроуман и далековидан план”. (461)

Дојчер, давши анализу наведеног проблема, указавши на низ контрадикција, једноставно закључује: “Заправо нам те контрадикције дају на знање да он [Стаљин] такав план једноставно није имао”. (461) Надаље, чини се да под дојмом Стаљинових контрадикција, и сам аутор упада у противречности с констатацијом, да “је постојао споразум о сферама утјецаја”. А неколико реченица наниже рећи ће: “Кондоминиј ,Велике тројице’ рушио се тако рећи прије него што је био створен у било каквом конкретнијем и чвршћем облику”. (465)

Са цитираним Дојчер није ставио тачку на своје реминисценције о сферама утицаја. Он полази од тога да је постојао договор о њима, али га не везује за Јалту. Пише: “Савезнички договор о сферама утјецаја – иако

су нека обиљежја и ставке били својим ауторима привлачни, чак веома привлачни – био је ипак довољно неприродан да касније изазива жаљење и предомишљање”. (465)

Овим су “велика тројица” изједначени у свом било позитивном, било негативном, односу према методу договарања о интересним сферама. Но, следећи даљи ауторов текст очито је да је он мислио само на западне лидере, јер каже: “Чак да су Черчил и Рузвелт успјели потпуно савладати властите скрупеле, не би никако били могли игнорирати значајне сегменте јавног мнијења у својим земљама... [били су] оштри и енергични противници таквих погодби са Стаљином”. (466)

Стављати у исту раван Рузвелта и Черчила, када је реч о интересним сферама, није могуће ако се уважавају историјске чињенице, које износи сам Черчил у свом монументалном делу, али о томе касније.

Југословенски историчар Владимир Дедијер, који је писао на српском језику аутор је амбициозног историографског дела о интересним сферама.⁷ Последња петнаеста (XV) глава у књизи носи наслов: *Јалта* (409–443). Одмах на почетку (петнаести ред) Дедијер сигурно пише: “Постоји много доказа да је у Јалти примењиван метод тајне дипломатије у негативном смислу, као и да су донете коначне одлуке о подели интересних сфера и у Европи и на другим континентима. Неке од тих одлука доносили су само вођи. Двојица од Тројице великих, Рузвелт и Стаљин, а Черчил је како он то с горчином признаје у својим мемоарима, често био само присутни грађанин”. (409) За овом реченицом следи следећа: “Извори, који би могли да покажу шта се заиста збивало на састанку у Јалти су оскудни”.

Читалац је доведен у недоумицу када чита да “постоји много доказа”, а одмах затим да су извори “оскудни”.

В. Дедијер, талентовани новинар у својој младости, прибегава благој мистификацији конференције у Јалти на следећи начин: “О најтајновитијем делу Конференције у Јалти, разговорима у четири ока између Стаљина и Рузвелта, постоје само секундарни извори, обично из западних

⁷ Vladimir Dedijer, *Interesne sfere – istorija interesnih sfera i tajne diplomatije uopšte, a posebno Jugoslavije u Drugom svetskom ratu*. Izd.: Prosveta, Beograd [1980].

кругова“. Своје постављање теме (а и наше теме) аутор завршава констатацијом да је Јалта “дала и основе блоковској политици двеју суперсила и успостављању *Pax Americana-Soviética*, упркос идеолошким разликама између њих”. (410)

Из цитираног произлази да Дедијер искључује Велику Британију из „светске политике“, а друго што Јалту “оптужује” за блоковску политику, без образложења.

У наставку Дедијер на стандардан начин пише о питањима која су, и како су, третирана на конференцији у Јалти. Тако, реч је о Немачкој, ОУН, Пољској (највише дискутовано), Јапану, Курилима, Монголији, Кореји, Југославији, Италији, Француској. У тексту има пасажа о историји конкретнег проблема у међународном праву, међусавезничким односима (са де-таљима), који су се одвијали после Јалте, после Потсдама па надаље...

Све речено не доводи се у релацију са голом историјском истином да Совјетском Савезу није била потребна ничија сагласност да водећи рат (јануар – мај 45.) односи војне победе, непрестано потискује немачке трупе и ствара стање, сходно својим интересима, у Источној Европи, на Балканском полуострву. На делу је била совјетска политика стварања сателитских држава на властитим границама у Европи и Азији. У делу литературе (историографија, политикологија) то је оквалификовано као совјетски “периферни империјализам”.

Такозвана политика интересних сфера није имала никаквог удела у победи југословенске револуције, стварању Југославије (ДФЈ, ФНРЈ). Јер, једноставно НОП Југославије на челу са КП Југославије створио је такво фактичко стање (уз помоћ СССР-а), које нико није ни покушао да силом (најделотворнији начин) промени. Стаљинова политика у Источној Европи свршеног чина, била је и Титова политика у Југославији. Ова оцена у науци, ако је наука, није спорна, а никако није сагласна са следећим Дедијеровим закључком: “Упркос ставовима вођа, Тројице великих, о подели интересних сфера утврђеним у Јалти, и кинеска револуција је, попут југословенске, успела уз огромне војне, политичке и дипломатске напоре да сачува свој идентитет, иако су услови борбе у Кини имали своје специфичности”. (423)

В. Дедијер, као што видимо истрајава о постојању интересних сфера, њиховој подели на Јалти, а при том не наводи где су границе, где је која држава, у чијој се сфери налази одређено географско подручје. Уосталом, то не раде ни други историчари, тако не знамо ни број, ни опсег, интересних сфера. Најзад, нико није понудио елементарно објашњење, а камоли прецизно дефинисање синтагме (интересне сфере). Стога, сагласно методологији историјске науке, ваља се вратити на изворе, на документе настале радом конференције у Јалти.

Не мора се ићи у архив било које чланице Антихитлеровске коалиције да би се прочитали ти документи, пошто је још 1955. у САД (Вашингтон) објављена званична (америчка) збирка докумената: *Foreign Relations of the United States. Diplomatic Papers. The Conferences at Malta od Yalta 1945*. Године 1979. совјетско Министарство иностраних послова у оквиру своје едиције (*Советский Союз на международных конференциях периода Великой отечественной войны 1941–1945 гг*) као том IV објавило је зборник докумената под насловом: Крымская конференция руководителей трех союзных держав—СССР, США и Великобританим (4–11 фебрала 1945 г.). Главна редакциона комисија одмах на првој страни уводне белешке обавештава да су приређивачи совјетску верзију докумената сравнили са америчким документима и британским документима у Државном архиву, који су од почетка 70-их година били доступни истраживачима. Колико ми је познато нико није оспоравао аутентичност и тачност совјетских докумената.

Шта су све говорили Стаљин и Рузвелт у разговорима у четири ока није познато, те то остаје у домену претпоставки, нагађања и мистификација, како коме треба.

У наведеном совјетском зборнику *Кримска конференција (том IV)*... нема ни речи о сферама утицаја, интересним сферама.

За нашу, насловљену, тему вредан извор су мемоари Винстона Черчила, британског премијера, том VI.⁸ Почећемо од Черчилове констатације да “ако су Румунија и Бугарска дошле под власт совјетске војне окупације,

⁸ Винстон С. Черчил, *Други светски рат. Том VI – Тријумф и трагедија*. Изд.: Просвета, Београд [нису наведени подаци да би се утврдила година издања].

Мађарска и Југославија су лежале у сенци бојишта, док је Пољска, мада ослобођена Немаца, само заменила једног освајача другим. Неформални и привремени аранжмани које сам за време своје октобарске [1944] посете Москви склопио са Стаљином нису могли, а што се мене тиче, нису никад ни имали сврху, да одређују или утичу на судбину тих пространих подручја кад Немачка буде једном поражена”. (299)

Дакле, Черчил валидност својих аранжмана у Москви спушта на ниво неформалног, необавезујућег и томе додаје да га није интересовала судбина наведених држава. Да ли је баш тако? Неће бити, о томе мало касније, а сада је неопходно видети садржину “неформалних аранжмана”, како их је, Черчил описао у својим мемоарима (206–207). Наводи да је у Москву дошао 9. октобра и да је навече истог дана био први састанак те да је проценио да је дошао “подесан” тренутак “за свршавање послова” па је рекао: “Хајде да средимо своје ствари на Балкану. Ми имамо тамо интересе, мисије и агенте. Немојте да међу нама долази до неспоразума у ситним стварима. Уколико се тиче Британије и Русије, како би Вам одговарало да имате деведесет одсто превагу у Румунији, да ми имамо деведесет одсто утицаја у Грчкој, а да ли у погледу Југославије буде педесет–педесет?” Каже, док се речено преводило “написао сам на пола табака хартије:

Румунија

Русија	90%
Остали	10%

Грчка

Велика Британија (сагласно са САД)	90%
Русија	10%
Југославија	50–50%
Мађарска	50–50%

Бугарска

Русија	75%
Остали	25%

Дотурио сам преко стола Стаљина који је у међувремену чуо превод. Настала је кратка пауза. Затим је узео своју плаву оловку и ставио на хартију велики параф, па нам вратио хартију. Да се све то реши није било потребно више времена него да се напише.

Наравно, ми смо дуго и брижљиво разматрали свој став и имали смо на уму само непосредне аранжмане у време рата. Обе стране су сва крупнија питања оставила за – како смо се тада надали – мировну конференцију кад рат буде добијен.

После тога је настало дуго ћутање. Хартија исписана оловком лежала је на сред стола. Најзад сам рекао: „Да се неће можда сматрати као прилично цинично ако буде изгледало да смо та питања, толико судбоносна по милионе људи, тако олако решили. „Хајде да спалимо хартију”. „Не, сачувајте је”, рекао је Стаљин”.(207)

Дакле, ако све цитирано прихватимо веродостојно и као несумњив доказ договорене политике – поделе интересних сфера, или по Черчилу сфера утицаја, онда се она може једино везати за 9. октобар 1944. (Москва), а не за 4–11. фебруар 1945. (Јалта).

Колико су се Стаљин и Черчил држали договорених процената (сфере утицаја) у Југославији јесте питање које ће се и у будућности постављати? Мој одговор је крајње једноставан. Уопште се нису држали!⁹

Ново, а логично питање јесте – како је Черчил мислио да остварује својих педесет процената? Да ли је у Југославији имао свог фаворита, као што је имао Стаљин. Мој одговор је опет једноставан: уопште није имао.

При овоме вредно је подсетити се на први сусрет (састанак) Тита са Стаљином у Москви (21–28. септембар 1944). Из Титових депеша А. Ранковићу (29. септ.) и П. Дапчевићу (30. септ.) из Крајове (Румунија) јасно је што је договорено: А. Ранковићу: Артиљерце, разне инструкторе и официре слати постепено овамо јер су нам овдје неопходни. Добили смо за 12. пунобројних дивизија потпуно наоружање с артиљеријом и осталим”. По Дапчевићу: “Шаљи директно мени на ист(очну) границу Србије путем

⁹ О томе сам опширно писао у: *Jugoslovensko-sovjetski odnosi u drugom svetskom ratu (1941–1945)*. Izd.: Institut za savremenu istoriju, Beograd, 1988, str. 332.

депеше тачан положај на твом фронту. Неки напад на Београд без мог одобрења не смијеш предузимати. Врши мобилизацију и попуњавај своје дивизије. Дивизије морају нарасти на 8(000) – 10.000. Добили смо комплетно наоружање за 12 пуних дивизија од Совј(етског) Сав(еза)”¹⁰

Nikola B. Popović

GREAT TRINITY CONFERENCE IN YALTA IN FEBRUARY 1945
(Yalta Guilt)

Summary: *Meeting of Roosevelt, Churchill and Stalin in Yalta (Crimean conference) from February 4 to 11, 1945 in the field of science - quasi-science, public speech of politicians, publicists, so-called of independent intellectuals is highly politicized and misrepresented. “Yalta” is shown as a place where the destiny of the world was shaped, projected by governments, where the division took place World on spheres of interest. The author analyzes the works of several famous scientists (among them H. Kissinger). Churchill’s memoirs are also analyzed, where the meeting with Stalin in Moscow on October 9, 1944 is described, where there was talk about the division of spheres of influence (in percentages) in several countries. If we need to criticize the policy of interest spheres, then it cannot be related to Yalta, but to the meeting between Churchill and Stalin in Moscow October 9, 1944.*

Key words: *spheres of influence, borders, war, combat operations, satellite states, democratic governments, sovietization.*

¹⁰ Никола Б. Поповић, *Први Титов сусрет са Стаљином*. У: Ослобођење Београда, 1944. Зборник радова. Изд.: Институт за новију историју Србије, Београд, 2010, стр. 156.